

Nattens kirke og nutidig trospraksis

Af Christina Mertz Fundrup, natkirkepræst i Odense Domkirke

Siden den første Natkirke åbnede i domkirken i København, er der åbnet mange andre Natkirker rundt om i de større byer i Danmark. Trods åbenbare forskelle mellem disse Natkirker er der noget, der binder dem sammen, nemlig en postmoderne udgave af den såkaldte devotio moderna (moderne fromhed), som opstod i Holland i senmiddelalderen. Denne trospraksis er karakteriseret af frihed, praktisk kristendom samt kombinationen af mysterium og menneskelighed. Forfatterens tese er, at søgningen mod det sakrale rum samtaler med præsten og med andre kirkegængere – og med Gud – vil blive større, hvis kirken vover at sætte kirkegængerne fri til at forvalte deres egen tro.

"Without the Way, there is no going, Without the Truth, there is no knowing, Without the Life, there is no living" (Thomas à Kempis ca. 1380-1471).

Natkirken har efterhånden kunnet fejre sin 10-års fødselsdag i Danmark. Det er et 10-år, som har tydeliggjort behovet for anderledes gudstjenester i den moderne kristendom, samtidig med at Natkirken i sig selv har fundet en særlig form og en særlig teologi i den danske kirkeverden.

Denne artikel er skrevet, dels på baggrund af de erfaringer, jeg har gjort mig igennem mit arbejde med Natkirken, og dels ud fra min sammentænkning af vores postmoderne virkelighed, som Pete Ward er fortaler for i sin bog *Liquid Church*, med den middelalderlige ”*Devotio Moderna*-bevægelse” fra det 15. århundrede. Endelig vil jeg kort berøre Dan Browns roman *Da Vinci Mysteriet*, som også rummer elementer af både modernitet og middelalder, og som bringer mysteriet ind i det 21. århundrede.

Natkirker i Danmark

I løbet af 1990'erne var en gruppe præster i København blevet opmærksomme på, at man i Oslo holdt det, der blev kaldt ”Natåben kirke”. Der blev arrangeret en studietur til Norge for at se lidt nærmere på denne kirkeform, og da man kom hjem, blev man enige om, at en lignende form skulle afprøves i København. Det blev til forskellige udgaver i byens kirker, men en egentlig Natkirke blev først etableret, da man åbnede dørene til Københavns Domkirke på faste ugedage i 1999. Her har nattens kirke for alvor slået rod med tre ugentlige åbningsaftener. Siden har flere domkirker rundt om i landet været med på tankegangen om mere åben kirke, i Odense, Roskilde, Helsingør og Viborg, samt andre større kirker i Ålborg, Århus, Randers, Kolding og Esbjerg. Og i København har der de sidste syv år været en vækst ved bl.a. Helligåndskirken, Trinitatis, Elias Kirken og Sundby Kirke.

Alle Natkirker har vidt forskelligt præg. Nogle har åbent ugentligt, andre månedligt. Nogle har særligt ansatte, andre bliver drevet på frivillig basis af kirkens præster. Nogle har flere gudstjenester i løbet af en aften, andre holder kirkerummet åbent, så man kan sætte sig ind i stilheden eller få en samtale med præsten.

Så i virkeligheden giver det ikke mening at tale om Natkirken. Når jeg er ude at holde foredrag for mennesker, der gerne vil åbne Natkirke i deres kirke, så opfordrer jeg dem til at sætte sig ned inden og tænke over, hvad lige præcis deres kirke skal tilbyde kirkegængerne. Det bedste er at tage udgangspunkt i sig selv og spørge: ”Hvad har jeg behov for i forhold til min kirkegang og mit trosliv? Hvad mangler vi i kirken?”

Der kan jo komme fantastisk nytænkning frem ved, at man stiller sig selv disse spørgsmål; man tvinges til at overveje sin tro. Det er her, et af Natkirkens stærkeste kort bliver smidt på bordet. Det er, når vi giver os selv lov til at lege, spørge og turde.

Det vil sige, der ikke er noget, der er rigtigt, når man taler Natkirke, udover det naturligvis er en fordel, at man holder Natkirken åben om aftenen og natten. Men at tale om Natkirken er sådan set en selvmodsigelse. Den enkelte kirke kan også skifte udseende og form undervejs. Der er tale om en kirkestruktur uden egentlige regler.

Når jeg så alligevel taler om Natkirken i det følgende, så er det, dels fordi jeg tager udgangspunkt i de erfaringer fra de Natkirker, jeg kender, og dels fordi der trods alt er en form for sammenfald mellem kirkerne i Danmark.

Devotio moderna & postmoderna

I titlen på artiklen bruger jeg begrebet *devotio postmoderna*, som er min omskrivning af en middelalderlig trospraksis ”*devotio moderna*”. I arbejdet med Natkirken har jeg ofte tænkt over, hvorfor så mange mennesker søger en ny trospraksis. Hvorfor den almindelige søndagsgudstjeneste ikke er nok for en stor del af den danske befolkning?

Igennem samtaler med kirkegængerne kom jeg frem til, at der var et grundlæggende ønske om større frihed, større inderlighed og større ansvarlighed i forbindelse med den praktiserede tro. I den forbindelse fandt jeg en række lighedspunkter til den middelalderlige religiøsitet inden for den hollandske *devotio moderna*-bevægelse.

Den opstod i senmiddelalderen, hvor Geert Groote fik kendskab til den tyske mystik, der var populær på det tidspunkt (Mester Eckerhart, Tauler og Seuse samt indflydelse fra Birgitta af Vadstena). Groote stiftede efterfølgende ”Brødrene af

Fælleslivet”, der på én gang var forbundet til kirken som institution og derfor blev accepteret af biskopperne, og samtidig løsrevet fra den meget fremherskende munkebevægelse. Det vil sige, man ønskede at leve et fællesliv, der var forbundet med den etablerede religiøsitet, samtidig med man havde friheden til at leve et almindeligt verdsligt liv, som ikke var begrænset af klosterets mure og bindende munkeløfter. De centrale værdier, der herskede inden for den ”*moderne fromhed*”, var blandet andet fokus på praktisk kristendom, at man forkyndte i letforståelig tale, så den jævne tilhører kunne forstå det, og en åbenhed for den spirende humanisme. Desuden var man meget optaget af moderne pædagogik og af at undervise ungdommen.

”Uden bevidst at afvige fra den katolske religiøsitet viste brødrene, at mennesker midt i verden og under udnyttelse af den højeste verdslige kultur tillige er i stand til at tjene Gud og næsten på rette vis. Således udvikledes ”*moderna devotio*”, det 15. Århundredes værdifuldeste religiøse produkt. Den betød ikke en opposition mod hævdvunden kirkelighed, men en forenkling og inderliggørelse, der peger fremover. Hovedvægten kom til at ligge på en etisk, bibelsk fromhed, ikke på dogmet og den teologiske spekulation” (Holmquist og Nørregård 1946:509).

Den mest fremtrædende profil inden for den ”*moderne fromhed*” var Thomas A Kempis, som jeg har ladet få det første ord i denne artikel. Han blev især kendt for sine traktater, *De imitatione Christi*, som vandt stor berømmelse, fordi de i modsætning til meget af tidens religiøse litteratur var upolemiske og koncentrerede sig om det personlige og individualistiske kald til praktisk kristendomsudøvelse.

Jeg griber tilbage til den middelalderlige fromhedspraksis, fordi den rent faktisk kan belyse, hvad Natkirken er, og hvilke mennesker der søger den. Jeg har så yderligere tilladt mig at omdøbe begrebet til vores nutidige verden og må naturligvis kalde den for en postmoderne trospraksis. Deraf udtrykket *devotio postmoderna*.

Men udover at vi lever i en postmoderne tid, så er jeg overbevist om, at der findes nogle helt grundlæggende ligheder mellem mennesker for 500 år siden og os i dag. Der er tre punkter, jeg vil gå dybere ind i her: Frihed, praktisk kristendom og mysterium og menneskelighed.

Frihed

Jeg vil gerne aflyse den opfattelse, at der kun er én sand måde at være menighed på.

Det er altså ikke kun den menighed, der kaldes sammen, når kirkeklokkerne bimler søndag morgen, der kan kaldes aktive og troende kristne. Det er blot én af flere menigheder, der mødes på den måde. I en postmoderne tid kommer der helt nye og frugtbare sider frem, når vi taler menighed. Menighed er også, når mødrene samles i kirkens lokaler og synger salmer med deres babyer. Eller når en gruppe mennesker sidder på en café og taler om tro, Gud, liv og død. Eller når mennesker går ind i Natkirken, tænder et lys, skriver en bøn eller sidder i stilhed på kirkebænken et minut eller flere timer.

Pete Ward skriver i sin bog *Liquid Church*, at vi må til at tænke i andre måder at forholde os til kirke, menighed og tro på. Vi bliver som kristne amputerede, hvis vi tænker og lærer andre, at kristendom ene og alene er noget, der praktiseres søndag formiddag eller fredag aften. Ward skriver om den flydende kirke:

“... I suggest that we need to shift from seeing church as a gathering of people meeting in one place at one time – that is, a congregation – to a notion of church as a series of relationships and communications...liquid church does not need or require a weekly congregational meeting. In place of going to church, the emphasis could be on living as Christ’s body in the world” (Ward 2002:2).

Pete Ward ønsker en indre reformation af vores forestilling om, hvad kirke og menighed er, samtidig med at han er dybt forankret i de bibelske skrifter og er inspireret af den første kristendom. Natkirken er i høj grad baseret på samme tankegang, som Ward giver udtryk for i sin bog. I denne menighedsforståelse hersker der en stor frihed.

Man kan komme og gå, som man vil. Man kan deltage sammen med andre i andagterne, eller man kan gå sine egne veje i stilhed og bøn. Det er en postmoderne udformning af devotio moderna, hvor man netop ikke skulle aflægge et bindende eller varigt løfte til én form for kristendoms- eller gudstjenestepraktis eller én menighed, men hvor man sætter individet fri til være i direkte kontakt med Gud.

Når jeg ser, hvordan natkirkegængerne bruger rummet, så tænker jeg, det er, som de har mulighed for at være munk m/k for en time. Det kan lyde som et paradoks, men her er der mulighed for at forene det liv, vi reelt lever i dag med kravet om omstillingsparathed, med behovet for et direkte gudsforhold og eftertænkksomhed. Det er min erfaring, at denne kombination er helt grundlæggende for de mennesker, der bruger Natkirken. At de søger accepten af den moderne verden og de nutidige grundvilkår i det religiøse rum, og de her ikke føler sig tvunget til at gøre op med eller føle skyld over det liv, de lever uden for kirken. Det vil sige, de ikke behøver at lade som om de har andre

værdier, end de reelt har, eller at de må tage en maske på for at kunne være i kirken. Og når man ikke skal koncentrere sig om det ydre og den “rigtige attitude”, kan man begynde at koncentrere sig om det, der er vigtigt, nemlig det indre og samtalen med Gud. Det giver frihed i forhold til samtalen med én selv og med Gud. Og det giver også mulighed for en hudløs ærlighed. Både at juble og græde med Gud.

Da jeg lavede en kvalitativ undersøgelse blandt natkirkegængere, var der en, der besvarede mit spørgsmål om, hvad det var ved Natkirken, der appellerede til ham, således:

”I NK kan man være "alene sammen", det er stort, stort. Jeg er alene, single, det er derfor af stor betydning for mig, at man kan være "alene" sammen med andre i et fællesskab i Folkekirken, i Natkirkens fællesskab. Jeg føler mig sammen med de andre, og de føler sig sammen med mig, tror jeg: ved at drikke kaffe og snakke sammen i forhallen, være i rummet, deltage i andagt og nadver sammen, synge salmer sammen. Ja, i det hele taget, at kunne bevæge sig rundt i kirkerummet, hvor de andre kirkegængere er til stede, sangere, musikere og de ansatte. Selvom, vi ikke helt præcist ved, hvem hinanden er ved navns nævnelse i Natkirken, så ser og hører vi hinanden”.

Praktisk kristendom

”Always put more hope in eternal glory than fear in hell” (Geert Groote, 1340-1384)

Da jeg startede som sognepræst, slog det mig, hvor meget menneskets synd fyldte i den almindelige gudstjeneste. Det er især i de faste bønner, man bruger i kirken, det kommer til udtryk. Talen om at ”sørge over sine synder”, som det hedder i en af bønnerne, gør indtryk, og jeg kom i den forbindelse til at tænke på, om mennesker i dag sådan går rundt og sørger over

deres synder. Jeg tror det ikke. I Natkirken bliver begrebet synd ikke omtalt særlig meget fra præstens side. Det er der flere grunde til.

For det første er selve ordet synd et fremmedord for de fleste mennesker. Det er svært at relatere til, og mange mener, at det ikke har noget med deres liv at gøre. I dag er det ikke naturligt at tage synden på sig. På en måde hører det en anden tid til. Eller til en gruppe af særlig troende mennesker.

For det andet kommer mange natkirkegængere med en stor synds-bevidsthed. Den har måske ikke sin rod i kristendommen, og dermed har den heller ikke håbet om tilgivelse i sig. Disse kirkegængere forsøger at forholde sig til den gennem deltagelse i andagterne, samtalerne med præsten eller gennem bønner. Den fylder enormt for nogle kirkegængere, og det vil derfor være temmelig malplaceret fra kirkens side at smide mere brænde på det bål. Syndsbevidstheden tages dybt seriøst, men den modsvares også af kristendommens budskab om Guds tilgivelse og accept af det enkelte menneske. Jeg tror, at hvis kristendommen har problemer med at rekruttere nye troende eller at holde på de gamle, så har det i høj grad noget at gøre med det sprog, vi bruger i kirken.

Vi må hele tiden være opmærksomme på, om det fortæller om Gud på en måde, der er forståelig for mennesker. Og i det ligger der hverken en leflen for det nye, (post)moderne, eller et kompromis i forkyndelsen, men derimod det vovestykke at fortolke Guds reelle eksistens i denne verden i et nutidigt sprog, som rækker ind i den menneskelige virkelighed i det 21. århundrede.

Desuden må der være troværdighed i sproget, handlingen eller liturgien, når man ligesom i Natkirken får mulighed for at sætte gudstjenesten sammen på en hel ny måde. Musikere, frivillige og præst må udtrykke sig troværdigt, for at andre også kan tro på

budskabet. Det lykkes ikke altid, men det må alligevel være målet for kirken.

Mysterium og menneskelighed

Da den amerikanske forfatter Dan Browns roman *Da Vinci Mysteriet* kom frem for nogle år siden, blev den meget populær. Det var som en hel bølge, der rullede ind over verden og satte sindene i kog i diskussionen om, hvorvidt Dan Brown videregav en sand historie, eller om det hele var opdigtet. Der var noget ved romanen, filmen og hele det store set-up, der i den grad appellerede til det postmoderne menneske. Det fik mig til at tænke nærmere over, hvorfor netop denne fortælling satte sine spor i verden, og jeg kom med baggrund i mine erfaringer fra Natkirken til en teori om, at det skyldes mangel på mysterium i det moderne menneskes liv.

Dan Brown har ramt plet ved at skabe en mystisk, mørk verden med hemmelige broderskaber, tempelriddere og Opus Dei-folk, der piner sig selv for Guds skyld. I kontrast til denne lukkede sfære lader han den unge kvinde Sophie Neveu løbe af med den endelige sejr, med sandheden. Hun er kryptograf, det vil sige en person, der har indsigt i en hemmelig og skjult verden, hvor hun bryder sproglige koder. Men det viser sig til sidst, at det ikke er udenforstående koder, der skal brydes, men hende selv der er koden, mysteriet, den direkte adgang til Gud.

Denne måde at sammenflette det menneskelige og det guddommelige er set før. Det er som bekendt budskabet i store dele af Det Nye Testamente. Men her i *Da Vinci Mysteriet* er noget andet på spil, idet det fortælles, at det er en mulighed for et helt almindeligt menneske at komme i berøring med det guddommelige. At vi som mennesker har adgang til mysteriet i vores liv - hvor leverpostejsfarvet, hverdagsagtigt det så end må se ud.

I Natkirken hører jeg ofte, at det er blandingen af det sakrale rum, der udtrykker en form for mysterium, og så den direkte, nutidige tiltale i bl.a. prædikener og musik, der tiltaler kirkegængerne. Det er det overvældende, at Gud kommer én i møde under kirkens tag, og han gør det i det 21. århundrede, i en tid hvor der er hel kolossal mangel på mysterier i den enkeltes liv. Det kommer til at betyde, at vi i Natkirken skal sørge for ikke at stå i vejen for kirkegængerens direkte samtale med Gud, samtidig med vi skal være der til at forkynde og vejlede i en nærværende tale.

Det er selvfølgelig et vovestykke i den grad at sætte kirkegængerne fri til at forvalte deres egen tro. Det er forsøgt utallige gange fra kristendommens spæde barndom. Og kirken har som institutionen oftest været bekymret for at afgive den magt, der ligger i at forvalte menneskers tro. Men jeg tror, at tiden er moden til at lade mennesket blive ansvarlig for sin egen tro. Jeg tror ikke, kirken vil miste terræn i den forbindelse, tværtimod har jeg stærkt på fornemmelsen, at der vil blive en endnu større søgning mod det sakrale rum, samtaler med præsten og med de andre kirkegængere - og med Gud.

Litteratur

Holmquist, H. og Nørregård, J. 1946 *Kirkehistorie i oldtid og middelalder*.

København: J.H. Schultz Forlag.

Ward, Pete 2002 *Liquid Church*. Peabody, MA: Henderson Publishers, Paternoster Press.